

А. В. ЛАПКІН

**ОСНОВИ ПРОКУРОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УКРАЇНІ**

Навчальний посібник у схемах

Видання четверте, змінене та доповнене

Харків
«Право»
2017

УДК 347.963(477)
ББК 67.72(4УКР)
Л24

Р е ц е н з е н т и:

П. М. Каркач, кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, державний радник юстиції 3-го класу, Заслужений юрист України;

М. В. Руденко, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правових дисциплін Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, старший радник юстиції, Заслужений юрист України

Лапкін А. В.

Л24 Основи прокурорської діяльності в Україні : навч. посіб. у схемах / А. В. Лапкін. – Вид. 4-те, змін. та допов. – Харків : Право, 2017. – 152 с.

ISBN 978-966-937-163-8

У навчальному посібнику у схематичному вигляді викладаються основні положення організації та діяльності органів прокуратури з урахуванням нового Закону України «Про прокуратуру», Конституційної реформи щодо правосуддя та оновленого законодавства станом на 01.03.2017 р. Навчальний посібник структурно і за змістом відповідає програмі навчальної дисципліни «Основи прокурорської діяльності», яка викладається у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого. Поданий матеріал дає можливість акцентувати увагу на основних положеннях організації та діяльності прокуратури і являє зручну форму опанування знаннями у цій площині.

Для студентів та викладачів вищих юридичних навчальних закладів і факультетів, практичних працівників прокуратури, суду та інших правоохоронних органів України.

УДК 347.963(477)
ББК 67.72(4УКР)

ISBN 978-966-937-163-8

© Лапкін А. В., 2017
© Видавництво «Право», 2017

Зміст

Перелік умовних скорочень	9
Тема 1. Предмет та система курсу «Основи прокурорської діяльності»	
Схема 1. Предмет та структура курсу «Основи прокурорської діяльності»	10
Схема 2. Співвідношення курсу «Основи прокурорської діяльності» з іншими навчальними дисциплінами	11
Схема 3. Історичне призначення, становлення та розвиток органів прокуратури України	12
Схема 4. Розвиток прокуратури у незалежній Україні	13
Схема 5. Місце прокуратури в системі державних органів України.....	14
Схема 6. Мета та завдання діяльності прокуратури.....	15
Схема 7. Функції прокуратури: поняття та види	16
Схема 8. Сучасний стан, проблеми та перспективи удосконалення органів прокуратури України	17
Тема 2. Правові основи діяльності прокуратури України	
Схема 9. Поняття і класифікація правових основ прокурорської діяльності	18
Схема 10. Конституційні основи діяльності прокуратури України.....	19
Схема 11. Міжнародно-правові договори	20
Схема 12. Закон України «Про прокуратуру» як основне джерело правового забезпечення органів прокуратури	21
Схема 13. Процесуальне законодавство та інші законодавчі акти	22
Схема 14. Рішення Конституційного Суду України	23
Схема 15. Підзаконні акти	24
Схема 16. Відомчі акти Генерального прокурора	25
Схема 17. Міжнародно-правові стандарти діяльності прокуратури	26
Тема 3. Засади організації та діяльності органів прокуратури України	
Схема 18. Поняття, значення та система засад організації та діяльності прокуратури України	27
Схема 19. Засади верховенства права та гуманізму	28
Схема 20. Засада законності	29
Схема 21. Засада справедливості діяльності прокуратури	30
Схема 22. Засади неупередженості й об'єктивності	31
Схема 23. Засада незалежності.....	32

Схема 24. Засада політичної нейтральності прокуратури	33
Схема 25. Засада недопустимості незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади	34
Схема 26. Засада поваги до незалежності суддів	35
Схема 27. Засада прозорості прокурорської діяльності.....	36
Схема 28. Засада презумпції невинуватості	37
Схема 29. Засада неухильного дотримання вимог професійної етики та поведінки	38
Схема 30. Засада єдності	39
Схема 31. Засада централізації	40
Схема 32. Засада здійснення функцій прокуратури виключно прокурорами	41
Схема 33. Засада публічності	42
Схема 34. Засада демократизму	43
Схема 35. Засада професіоналізму прокурорів	44
Схема 36. Засада територіальності	45
Схема 37. Засада спеціалізації	46
Схема 38. Зональний та предметний принципи	47

Тема 4. Система та структура органів прокуратури України

Схема 39. Система органів та установ прокуратури.....	48
Схема 40. Генеральна прокуратура України.....	49
Схема 41. Генеральний прокурор: порядок призначення та звільнення	50
Схема 42. Повноваження Генерального прокурора	51
Схема 43. Регіональні прокуратури	52
Схема 44. Місцеві прокуратури	53
Схема 45. Спеціалізовані військові прокуратури	54
Схема 46. Спеціалізована антикорупційна прокуратура.....	55
Схема 47. Генеральна інспекція	56
Схема 48. Прокурорське самоврядування: завдання та організаційні форми	57
Схема 49. Всеукраїнська конференція прокурорів	58
Схема 50. Рада прокурорів України	59
Схема 51. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів: склад і порядок формування	60
Схема 52. Повноваження Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів	61
Схема 53. Національна академія прокуратури України	62

Тема 5. Організація роботи в органах прокуратури України

Схема 54. Поняття, завдання та принципи організації роботи в органах прокуратури	63
Схема 55. Розподіл службових обов'язків в органах прокуратури	64

Схема 56. Інформаційно-аналітичне забезпечення прокурорської діяльності.....	65
Схема 57. Планування роботи в органах прокуратури.....	66
Схема 58. Організація особистої роботи в органах прокуратури.....	67
Схема 59. Облік та звітність в органах прокуратури.....	68
Схема 60. Контроль виконання в органах прокуратури.....	69
Схема 61. Сутність та завдання розгляду звернень в органах прокуратури.....	70
Схема 62. Організація розгляду звернень в органах прокуратури.....	71
Схема 63. Аналіз стану роботи зі зверненнями громадян.....	72
Схема 64. Організація особистого прийому в органах прокуратури.....	73

Тема 6. Служба в органах прокуратури України. Правовий статус прокурорів

Схема 65. Поняття і правове регулювання служби в органах прокуратури.....	74
Схема 66. Правовий статус прокурорів.....	75
Схема 67. Вимоги до кандидатів на посаду прокурора.....	76
Схема 68. Порядок зайняття посади прокурора місцевої прокуратури.....	77
Схема 69. Призначення прокурора на тимчасово вакантну посаду. Переведення до іншого органу прокуратури.....	78
Схема 70. Дисциплінарна відповідальність прокурора.....	79
Схема 71. Дисциплінарне провадження щодо прокурора.....	80
Схема 72. Адміністративні посади в органах прокуратури.....	81
Схема 73. Звільнення прокурора з посади.....	82
Схема 74. Припинення, зупинення повноважень прокурора.....	83
Схема 75. Матеріальне та соціальне забезпечення прокурорів.....	84
Схема 76. Підвищення кваліфікації прокурорських працівників.....	85
Схема 77. Особливості статусу прокурорів військових прокуратур.....	86
Схема 78. Особливості статусу прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.....	87
Схема 79. Європейські стандарти з етики та поведінки для прокурорів.....	88
Схема 80. Основні засади професійної етики працівників органів прокуратури України.....	89
Схема 81. Етикет поведінки прокурорів.....	90
Схема 82. Якості, необхідні для прокурорсько-слідчого працівника.....	91

Тема 7. Організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку

Схема 83. Предмет, завдання і правові основи організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням.....	92
---	----

Схема 84. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням	93
Схема 85. Повноваження прокурора під час організації та процесуального керівництва досудовим розслідуванням	94
Схема 86. Діяльність прокурора на початковому етапі кримінального провадження, а також щодо ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань	95
Схема 87. Організація і процесуальне керівництво при проведенні гласних і негласних слідчих (розшукових) дій	96
Схема 88. Діяльність прокурора на етапі повідомлення особі про підозру	97
Схема 89. Вирішення прокурором питань щодо застосування запобіжних заходів	98
Схема 90. Вирішення прокурором питань щодо продовження строків досудового розслідування, а також зупинення досудового розслідування	99
Схема 91. Роль прокурора при закінченні досудового розслідування	100
Схема 92. Організація участі прокурора у досудовому розслідуванні	101
Схема 93. Поняття, предмет та завдання прокурорського нагляду за негласними та іншими розшуковими діями органів правопорядку	102
Схема 94. Повноваження прокурора по нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність	103
Схема 95. Організація роботи по нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність	104
Схема 96. Координаційна діяльність прокуратури у сфері протидії злочинності	105
Схема 97. Організація досудового слідства в органах прокуратури	106
 Тема 8. Підтримання публічного обвинувачення в суді	
Схема 98. Поняття публічного обвинувачення та завдання прокурора в судовому кримінальному провадженні	107
Схема 99. Підготовка прокурора до участі в судовому розгляді	108
Схема 100. Повноваження прокурора, який підтримує публічне обвинувачення в суді	109
Схема 101. Участь прокурора у підготовчому судовому провадженні	110
Схема 102. Участь прокурора в судовому розгляді	111
Схема 103. Промова прокурора в суді: структура і зміст	112
Схема 104. Відмова прокурора від підтримання публічного обвинувачення, зміна прокурором публічного обвинувачення та висунення додаткового обвинувачення: підстави, порядок і правові наслідки	113
Схема 105. Участь прокурора у судовому провадженні з перегляду судових рішень	114
Схема 106. Участь прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод	115

Тема 9. Представництво прокуратурою інтересів держави в суді у виключних випадках, передбачених законом

Схема 107. Сутність, завдання і правові основи представництва прокуратурою інтересів держави в суді	116
Схема 108. Приводи та підстави представництва прокуратурою інтересів держави в суді	117
Схема 109. Форми представництва прокуратурою інтересів держави в суді	118
Схема 110. Досудовий етап реалізації прокурором функції представництва	119
Схема 111. Підготовка і внесення прокурором позовів (заяв, подань) до суду	120
Схема 112. Участь прокурора у судовому розгляді справи	121
Схема 113. Оскарження прокурором рішень суду при здійсненні функції представництва.....	122
Схема 114. Участь прокурора у виконавчому провадженні	123
Схема 115. Реалізація прокурором функції представництва у цивільному судочинстві	124
Схема 116. Реалізація прокурором функції представництва у господарському судочинстві	125
Схема 117. Реалізація прокурором функції представництва в адміністративному судочинстві.....	126
Схема 118. Реалізація прокурором функції представництва у кримінальному судочинстві.....	127

Тема 10. Нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян

Схема 119. Предмет, завдання та правові основи нагляду.....	128
Схема 120. Повноваження прокурора по нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах	129
Схема 121. Прокурорський нагляд за додержанням законів у місцях тримання затриманих та попереднього ув'язнення.....	130
Схема 122. Прокурорський нагляд за додержанням законів у місцях позбавлення або обмеження волі.....	131
Схема 123. Прокурорський нагляд за додержанням законів при виконанні кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі	132
Схема 124. Акти прокурорського реагування на порушення законів в установах виконання кримінальних покарань	133

Тема 11. Міжнародне співробітництво органів прокуратури. Прокуратури зарубіжних країн

Схема 125. Сутність, принципи та правові основи міжнародного співробітництва органів прокуратури України	134
Схема 126. Основні напрями, форми та суб'єкти міжнародного співробітництва органів прокуратури України	135
Схема 127. Моделі прокуратур в сучасному світі	136
Схема 128. Організаційні основи прокуратур	137
Схема 129. Прокуратура в країнах англосаксонської правової системи	138
Схема 130. Прокуратура в країнах континентальної правової системи	139

Тема 12. Діяльність прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей

Схема 131. Сутність прокурорської діяльності щодо захисту прав і свобод дітей	140
Схема 132. Захист прокурором майнових і особистих прав дітей	141
Схема 133. Діяльність прокурора щодо попередження правопорушень неповнолітніх	142
Схема 134. Забезпечення прокурором додержання прав дітей при проведенні досудового розслідування	143
Схема 135. Нагляд за законністю поміщення дітей до спеціальних установ для неповнолітніх	144

Список використаних джерел	145
---	------------

Перелік умовних скорочень

АРК	– Автономна Республіка Крим
ВКП	– Всеукраїнська конференція прокурорів
ВР	– Верховна Рада
ВРП	– Вища рада правосуддя
ВС	– Верховний Суд
ГВП	– Головна військова прокуратура
ГП	– Генеральний прокурор
ГПК	– Господарський процесуальний кодекс України
ГПУ	– Генеральна прокуратура України
ДБР	– Державне бюро розслідувань
ДВС	– Державна виконавча служба України
ДКВС	– Державна кримінально-виконавча служба України
ЗМІ	– засоби масової інформації
ЗУ	– Закон України
ЄРДР	– Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ	– Європейський суд з прав людини
КАС	– Кодекс адміністративного судочинства України
КВК	– Кримінально-виконавчий кодекс України
КДКП	– Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів
КК	– Кримінальний кодекс України
КМУ	– Кабінет Міністрів України
КПЕПП	– Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів
КПК	– Кримінальний процесуальний кодекс України
КСУ	– Конституційний Суд України
КУпАП	– Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВС	– Міністерство внутрішніх справ України
Мін'юст	– Міністерство юстиції України
НАБУ	– Національне антикорупційне бюро України
НАПУ	– Національна академія прокуратури України
НП	– Національна поліція
ОВС	– органи внутрішніх справ
ООН	– Організація Об'єднаних Націй
ОРД	– оперативно-розшукова діяльність
ПАРЄ	– Парламентська Асамблея Ради Європи
РЄ	– Рада Європи
РПУ	– Рада прокурорів України
САП	– Спеціалізована антикорупційна прокуратура
СБУ	– Служба безпеки України
СНД	– Співдружність Незалежних Держав
ЦПК	– Цивільний процесуальний кодекс України

Тема 1. Предмет та система курсу «Основи прокурорської діяльності»

Схема 1. Предмет та структура курсу «Основи прокурорської діяльності»

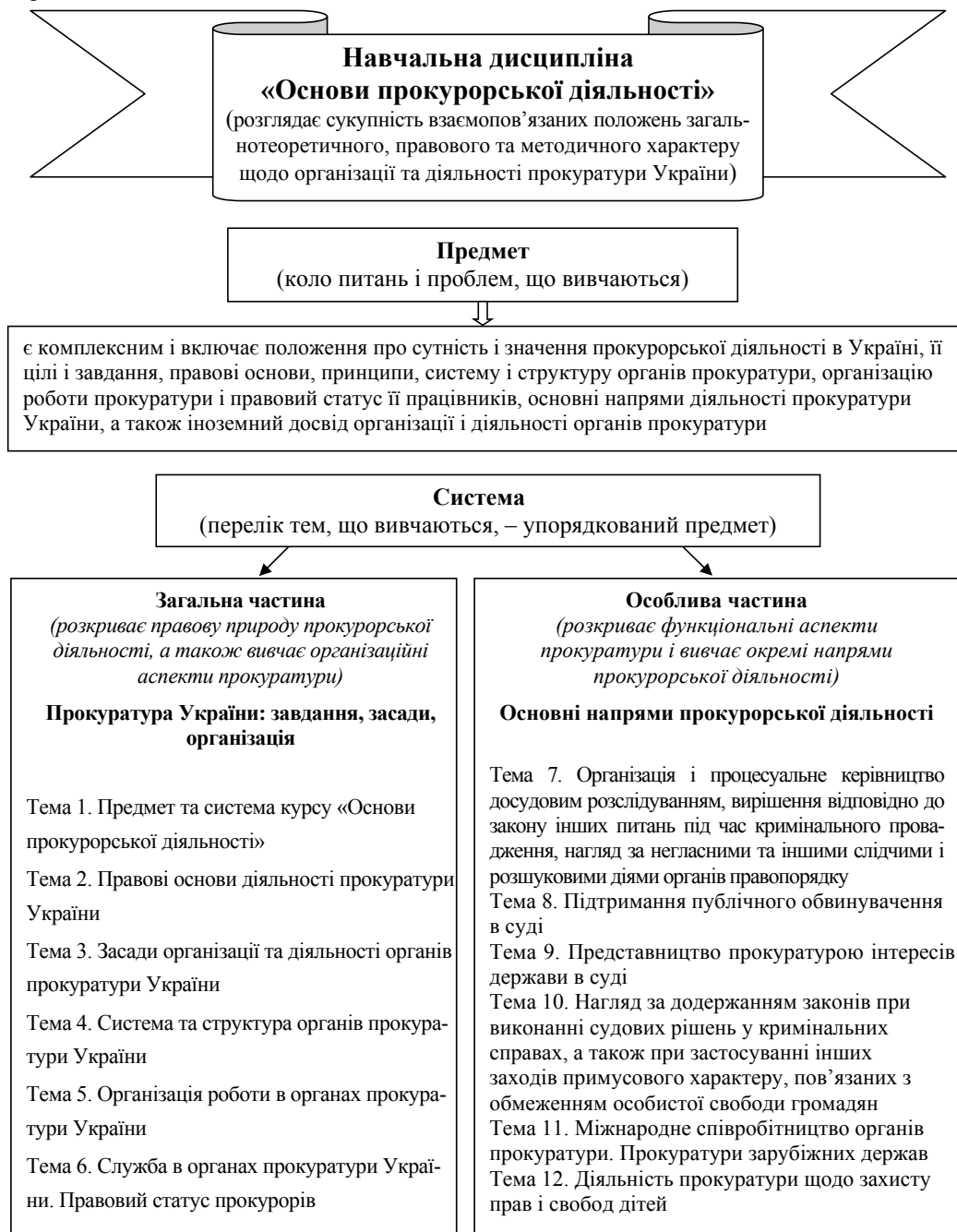

Схема 2. Співвідношення курсу «Основи прокурорської діяльності» з іншими навчальними дисциплінами

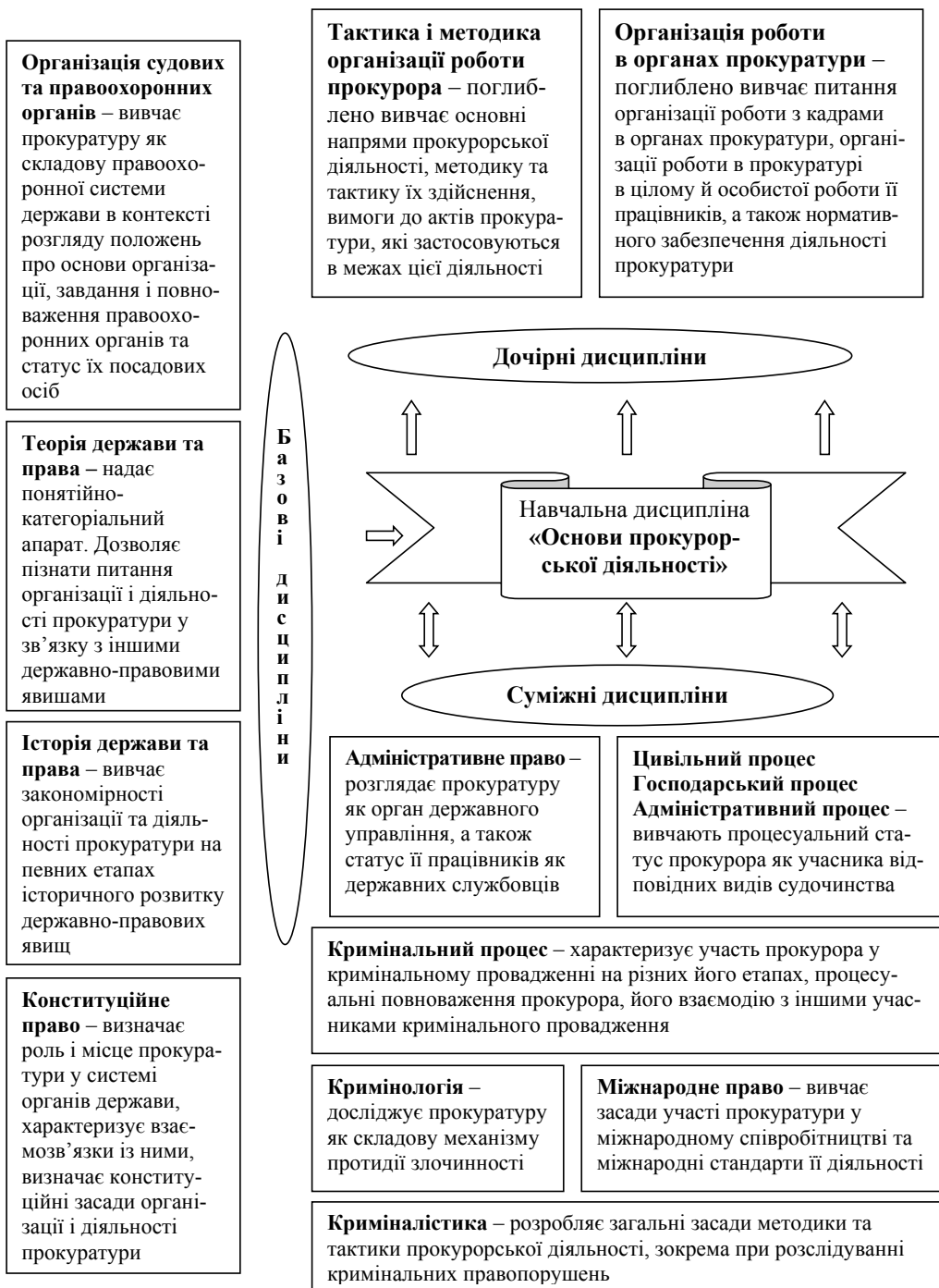

Схема 3. Історичне призначення, становлення та розвиток органів прокуратури України

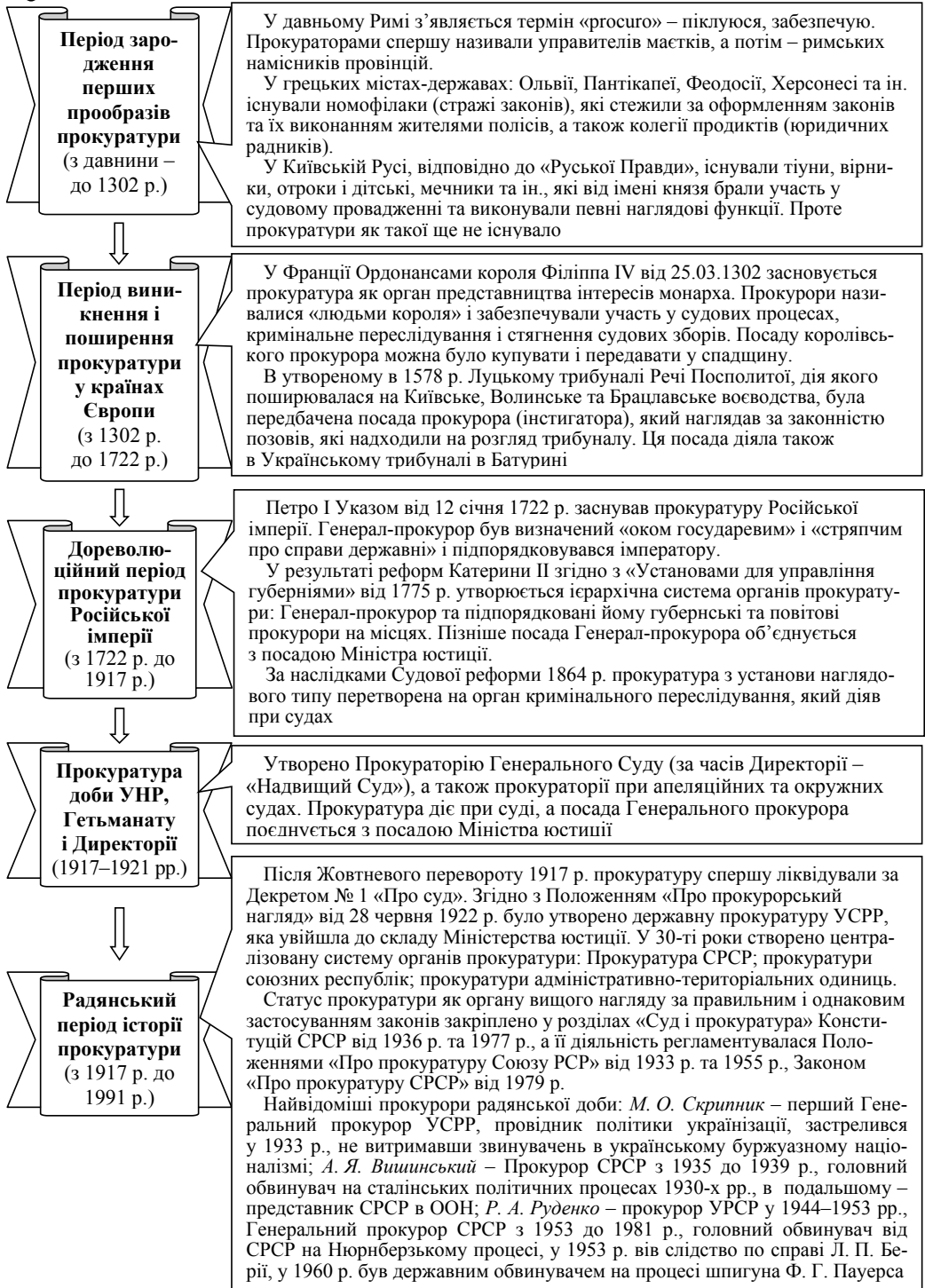
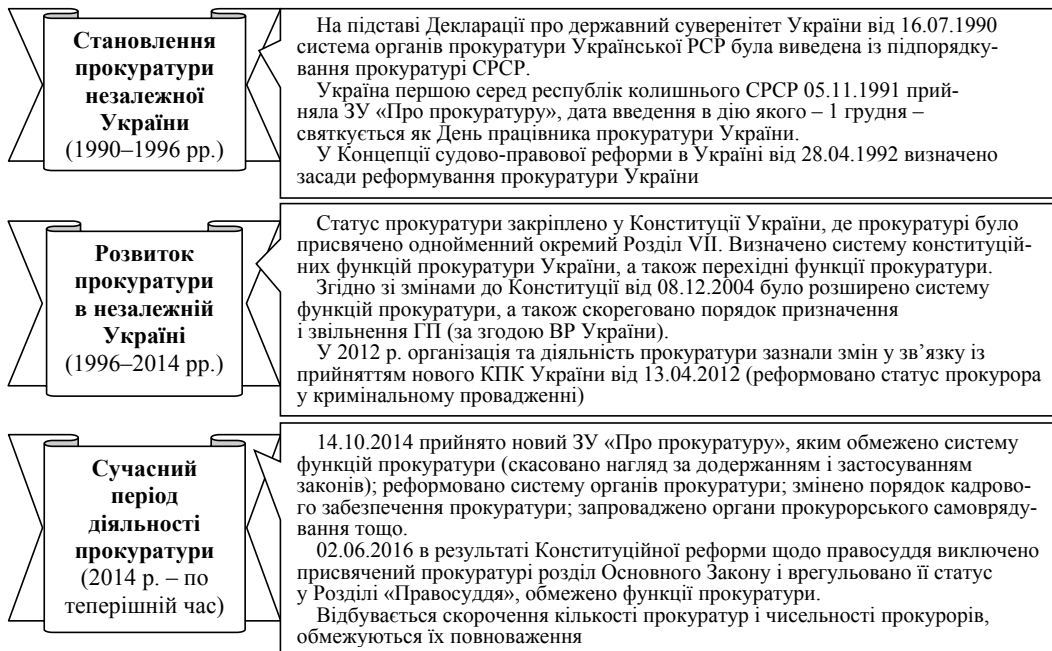

Схема 4. Розвиток прокуратури у незалежній Україні

Генеральні прокурори незалежної України

В. І. Шишкін (04.09.1991 – 21.10.1993), не мав досвіду прокурорсько-слідчої роботи, був депутатом Верховної Ради України, в подальшому – суддя Конституційного Суду України.

В. В. Дацюк (21.10.1993 – 19.10.1995), випускник Харківського юридичного інституту 1962 р., в подальшому – заступник голови Координаційного комітету по боротьбі з корупцією та орг. злочинністю.

Г. Т. Ворсінов (19.10.1995 – 22.07.1997), випускник Саратовського юридичного інституту, Дійсний державний радник юстиції, в подальшому – радник голови Дніпропетровської ОДА.

О. М. Литвак – в. о. ГП (22.07.1997 – 24.04.1998) – випускник Харківського юридичного інституту 1974 року, доктор юридичних наук, професор, у подальшому займався науковою діяльністю.

Б. В. Ференц – в. о. ГП (24.04.1998 – 17.07.1998).

М. О. Потебенько (17.07.1998 – 30.04.2002), був останнім Прокурором УРСР, а також народним депутатом України 1 та 4 скликань.

М. В. Гарник – в. о. ГП (30.04.2002 – 06.07.2002), випускник Харківського юридичного інституту, державний радник юстиції 1 класу.

С. М. Піскун (06.07.2002 – 18.12.2003, 10.12.2004 – 14.10.2005, 26.04.2007 – 24.05.2007), не мав досвіду прокурорської роботи, генерал-лейтенант податкової міліції, в подальшому – народний депутат України.

В. В. Шемчук – в. о. ГП (24.05.2007 – 01.06.2007), в подальшому – народний депутат України.

Г. А. Васильєв (18.11.2003 – 09.12.2004), випускник Харківського юридичного інституту, в подальшому – народний депутат України.

О. І. Медведько (03.11.2005 – 26.04.2007, 01.06.2007 – 03.11.2010), випускник Харківського юридичного інституту 1980 року, Державний радник юстиції України.

В. П. Пшонка (04.11.2010 – 22.02.2014), випускник Харківського юридичного інституту 1980 р., державний радник юстиції України, доктор юридичних наук, був звільнений з посади шляхом висловлення недовіри ВР України, залишив територію України через звинувачення у корупції і зловживаннях.

О. І. Махницький – в. о. ГП (24.02.2014 – 18.06.2014), не мав досвіду прокурорської роботи, адвокат, народний депутат України 7-го скликання, в подальшому – радник Президента України.

В. Г. Ярема (19.06.2014 – 10.02.2015), не мав досвіду прокурорської роботи, працівник ОВС, генерал-лейтенант міліції, народний депутат України 7-го скликання.

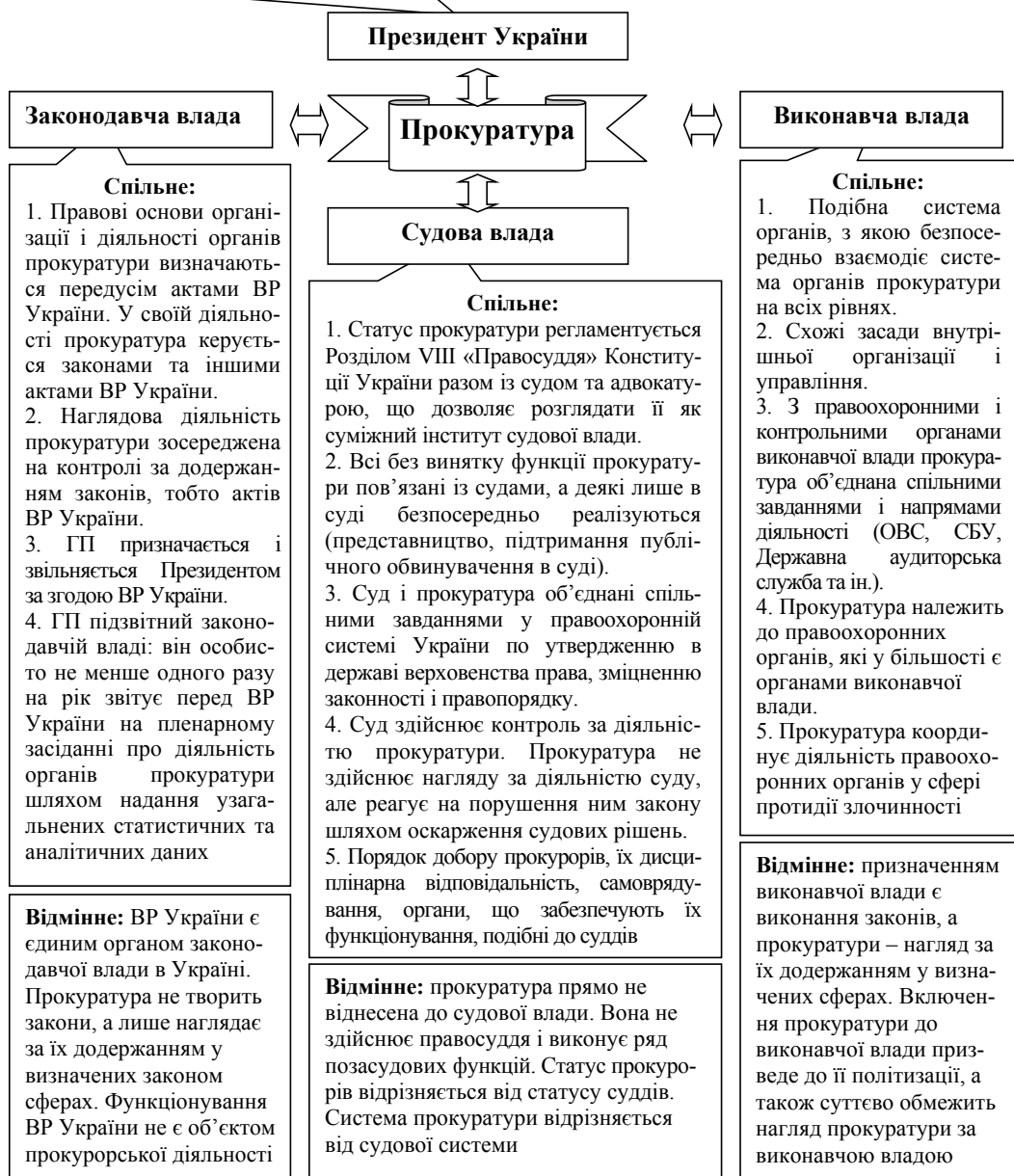
В. М. Шокін (10.02.2015 – 03.04.2016), випускник Харківського юридичного інституту 1980 р., державний радник юстиції 2 класу.

Ю. Г. Севрук – в. о. ГП (03.04.2016 – 12.05.2016), випускник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого 1997 р., державний радник юстиції 3 класу, в подальшому – проректор НАПУ.

Ю. В. Луценко (з 12.05.2016 – по теперішній час) – не мав досвіду прокурорської роботи і вищої юридичної освіти, народний депутат України кількох скликань, колишній міністр внутрішніх справ

Схема 5. Місце прокуратури в системі державних органів України

Призначає на посаду та звільняє за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора і завдяки цьому має вагомий вплив на ієрархічну та централізовану систему органів прокуратури України. Знаходиться поза сферою компетенції прокуратури

Після Конституційної реформи щодо правосуддя 2016 р. прокуратура формально втратила свій статус незалежного органу в системі поділу влади, проте фактично залишається єдиною і централізованою системою, яка при виконанні покладених на неї функцій взаємодіє з усіма гілками державної влади, але не належить до жодної з них

Схема 6. Мета та завдання діяльності прокуратури

Мета прокурорської діяльності (розкриває основне призначення прокуратури) – це захист прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави, що охоплює різні прояви діяльності в межах покладених на прокуратуру функцій щодо: 1) сприяння у реалізації таких прав, свобод та інтересів; 2) недопущення їх порушень шляхом попередження останніх та нагляду за додержанням таких прав, свобод та інтересів з боку інших уповноважених органів; 3) відновлення прав та інтересів, порушених неправомірними діями; 4) притягнення до відповідальності винних у порушенні прав, свобод та інтересів

Загальні завдання
(виконуються всіма прокурорами при здійсненні всіх покладених на прокуратуру функцій) – це захист:

прав і свобод людини. Є першочерговим завданням прокуратури, визначає зміст і характер покладених на неї функцій. Ідеться про захист соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод людини та громадянина, насамперед осіб, які потребують державної підтримки та допомоги (неповнолітніх, інвалідів тощо)

загальних інтересів суспільства. Діяльність прокуратури має бути спрямована на захист економічних, політичних, культурних, духовних та інших суспільних цінностей. Суспільні інтереси виражають загальні потреби членів суспільства, кожної окремої людини

загальних інтересів держави. Прокуратура як орган державної влади покликана захищати інтереси держави: забезпечення незалежності й обороноздатності України, фінансово-економічні інтереси держави, передусім у бюджетній та земельній сферах, належне функціонування системи кримінальної юстиції, а також пенітенціарної системи тощо

Галузеві (спеціальні) завдання
(реалізуються при виконанні окремих функцій прокуратури)

Завдання прокурора у судовому процесі (підтримання публічного обвинувачення і представництва інтересів держави у суді). Прокурор, який бере участь у розгляді справ у судах, додержуючи принципу незалежності суддів і підкорення їх тільки закону, сприяє виконанню вимог закону про всебічний, повний і об'єктивний розгляд справ та постановленню судових рішень, що ґрунтуються на законі

Завдання діяльності прокурора у кримінальному провадженні (процесуального керівництва і організації досудового розслідування тощо) – сприяти:

- 1) розкриттю кримінальних правопорушень, захисту особи, її прав, свобод, власності, прав підприємств, установ, організацій від злочинних та кримінально-протиправних посягань;
- 2) виконанню вимог закону про невідворотність відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення;
- 3) запобіганню незаконному притягненню особи до кримінальної відповідальності;
- 4) охороні прав і законних інтересів осіб при здійсненні кримінального провадження;
- 5) здійсненню заходів щодо запобігання кримінальним правопорушенням, усунення причин та умов, що сприяють їх вчиненню

Завдання нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, – додержання законності під час перебування осіб у місцях тримання затриманих, попереднього ув'язнення, в установах виконання покарань, інших установах, що виконують покарання або заходи примусового характеру, які призначаються судом, додержання встановленого кримінально-виконавчим законодавством порядку та умов тримання або відбування покарання особами у цих установах, їх прав і виконання ними своїх обов'язків

Схема 7. Функції прокуратури: поняття та види

Основні напрями діяльності прокуратури, що безпосередньо виражають її сутність і призначення, передбачають особливі форми, методи і тактику здійснення

На прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені Конституцією України, тобто їх перелік є вичерпним і обмеженим на рівні Основного Закону

Функції прокуратури

Передбачені ч. 1 ст. 131¹ Конституції України

Передбачені п. 9 Перехідних положень Конституції

Основні

Перехідні (тимчасові)

Підтримання публічного обвинувачення в суді.

Діяльність прокурора у кримінальному провадженні, що полягає у доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Здійснюється в усіх кримінальних провадженнях за винятком випадків, коли прокурор відмовився від обвинувачення. Підтримання публічного обвинувачення розглядається у єдності із організацією і процесуальним керівництвом досудовим розслідуванням. Регламентується ст. 22 ЗУ «Про прокуратуру» та статтями 36, 37, 338–341 та ін. КПК

Організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку. Предметом є додержання законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, реалізація завдань кримінального провадження та формування публічного обвинувачення. Складові:

1) нагляд за додержанням законів органами, що проводять ОРД, та 2) організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням; 3) координація діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності. Регламентується ст. 25 ЗУ «Про прокуратуру», статтями 36, 37 КПК та ст. 14 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність»

Представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

Полягає у здійсненні прокурорами від імені держави процесуальних та інших дій, спрямованих на захист у суді інтересів держави. Реалізується у виключних випадках, коли таке представництво не здійснюється уповноваженим органом держави або він відсутній. Регламентується статтями 23, 24 ЗУ «Про прокуратуру», статтями 45, 46 ЦПК України, статтями 2, 29 ГПК України, статтями 60, 61 КАС України, статтями 36, 127–130 КПК України, статтями 7, 12, 21 ЗУ «Про виконавче провадження»

Нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Предметом є додержання законності під час перебування осіб у місцях тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установах, в яких засуджені відбувають покарання, де перебувають особи, щодо яких застосовані примусові заходи медичного або виховного характеру, та будь-яких інших місцях, до яких доставлено осіб чи в яких особи примусово тримаються згідно з судовим рішенням або рішенням адміністративного органу, додержання встановленого законом порядку та умов тримання осіб у цих установах, їх прав і виконання ними своїх обов'язків.

Регламентується ст. 26 ЗУ «Про прокуратуру», статтями 22, 24 КВК України, ЗУ «Про попереднє ув'язнення», КПК, КУпАП та ін.

Прокуратура продовжує виконувати цю функцію до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій

Досудове слідство. Це діяльність слідчих прокуратури із з'ясування всіх обставин, що підлягають доказуванню при розслідуванні злочинів.

Регламентується КПК України. До підслідності прокуратури належать злочини, вчинені вищими посадовими особами держави, суддями, працівниками правоохоронних органів, військові злочини тощо.

Залишається за прокуратурою до початку функціонування органів ДБР. Після цього кримінальні провадження, розпочаті слідчими органів прокуратури, здійснюються ними до закінчення досудового розслідування, але не довше двох років, після чого у тримісячний строк передаються слідчим ДБР

З метою реалізації своїх функцій прокуратура здійснює міжнародне співробітництво

Схема 8. Сучасний стан, проблеми та перспективи удосконалення органів прокуратури України

Прокуратура України була і залишається одним із основних правоохоронних органів України, який відіграє важливу роль у механізмі стримувань і противаг та захисті прав людини

Проблеми і перспективи прокуратури

Проблеми фактичного характеру (обумовлені системними негативними проявами, якими супроводжувалося становлення української державності):

- *політична нестабільність*, яка призводила до частої зміни генеральних прокурорів (за роки незалежності змінилося 17 генеральних прокурорів, в той час як за роки радянської влади змінилося лише 12 прокурорів України та 11 прокурорів СРСР, а за 195 років існування прокуратури в Російській імперії – 33 генерал-прокурори). Намагання політичних сил впливати на прокуратуру у своїх інтересах;
- *економічна криза*, яка вела до недостатнього фінансування прокуратури та втрати кваліфікованих кадрів;
- *зубожіння і правовий нігілізм населення*, що ускладнюють роботу прокуратури;
- *поширення злочинності та корупції*, з одного боку, поставило перед прокуратурою додаткові завдання щодо боротьби з цими явищами. З другого боку, прояви злочинності і корупції серед окремих прокурорських працівників підризують соціальний авторитет прокуратури

Проблеми організаційного характеру (є внутрішніми і складаються в системі органів прокуратури у зв'язку із прийняттям нового ЗУ «Про прокуратуру»):

- *удосконалення системи та структури органів прокуратури*: ліквідація спеціалізованих транспортних та природоохоронних прокуратур; створення місцевих прокуратур на базі кількох міськрайонних; структурна перебудова апаратів прокуратур тощо;
- *оновлення відомчої нормативної бази прокуратури* (регламенту, галузевих наказів ГПУ, положень та інструкцій тощо) відповідно до останніх змін у законодавстві;
- *кадрове забезпечення органів прокуратури*. Формування стабільного корпусу високоосвічених та кваліфікованих прокурорських працівників, достатнього для успішного виконання прокуратурою України покладених на неї завдань та реалізації функцій відповідно до вимог та порядку, передбачених новим ЗУ «Про прокуратуру». Підвищення матеріального забезпечення прокурорських працівників і престижу прокурорської професії;
- *створення та ефективне функціонування органів прокурорського самоврядування* задля самостійного колективного вирішення прокурорами питань внутрішньої діяльності прокуратури;
- *боротьба з бюрократизмом, формалізмом, запровадження демократичних стандартів в управлінні і діяльності органів прокуратури*, що базуються на засадах верховенства права, поваги до честі та гідності людини, заохочення ініціативи та нетерпимості до порушень авторитету прокуратури чи гідності прокурорського працівника

Проблеми правового характеру (стосуються інституційної ролі та місця прокуратури в Українській державі):

- *визначення місця прокуратури серед органів державної влади*. Прокуратура України не належить до жодної гілки державної влади, що породжує політичні спекуляції і намагання підпорядкувати її іншим органам. В сучасних умовах прокуратуру доцільно розглядати як суміжний інститут судової влади, функціонально близький, але організаційно і структурно незалежний від неї;
- *перебудова функціональної спрямованості прокуратури*. Прокуратура України втратила ряд важливих функцій: нагляду за додержанням і застосуванням законів, нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, представництва інтересів громадянина у суді та досудового слідства, що суттєво обмежує її правозахисний потенціал. Існує тенденція до обмеження компетенції прокуратури лише сферою кримінального провадження і повної відмови від наглядових функцій;
- *удосконалення правових основ прокурорської діяльності*. Необхідність приведення у відповідність між собою конституційного, законодавчого та відомчого рівнів нормативного регулювання організації та діяльності прокуратури на основі єдиного бачення місця і ролі прокуратури у державі з урахуванням міжнародних стандартів, національних традицій і сучасних соціально-політичних реалій

Тема 2. Правові основи діяльності прокуратури України

Схема 9. Поняття і класифікація правових основ прокурорської діяльності

Це сукупність правових норм, які визначають засади організації та діяльності органів прокуратури України, встановлюють статус працівників органів прокуратури, регулюють правовідносини, що виступають об'єктом прокурорської діяльності, регламентують її порядок, визначають способи, методи і засоби її здійснення

Проблемою правових основ прокурорської діяльності є те, що вони перебувають у процесі перманентного оновлення, що здійснюється у контексті судово-правової реформи в Україні. Відсутність єдиної концепції реформування прокуратури у незалежній Україні зумовлює їх нестабільність, наявність прогалів і колізій між різними нормами та суперечливий і непослідовний характер законодавчих змін. Обмеження ролі і функцій прокуратури в останні роки веде до звуження правових основ її організації і діяльності, а також зумовлює необхідність перегляду всього масиву норм, що склалися у цій сфері

Схема 10. Конституційні основи діяльності прокуратури України

Конституція України становить найвищий рівень регулювання прокурорської діяльності. Закріплення положень щодо прокуратури в Основному Законі свідчить про вагомий роль, яку відводиться прокуратурі в нашій державі

Конституція України

Загальну основу для правозахисної діяльності прокуратури закладають положення ст. 3, відповідно до якої «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави», а також Розділу II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина»

Прокуратура згадується у таких статтях Конституції України: п. 25 ст. 85, що відносить до повноважень Верховної Ради України надання згоди на призначення на посаду та звільнення з посади Президентом України Генерального прокурора; висловлення недовіри Генеральному прокуророві, що має наслідком його відставку з посади; п. 14 ст. 92, який вказує, що виключно законами України визначаються організація і діяльність прокуратури; п. 11 ст. 106, що визначає повноваження Президента України щодо призначення на посаду та звільнення з посади Генерального прокурора; п. 4 ст. 129, що проголошує як одну з основних засад судочинства підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором; ст. 131, яка встановлює повноваження Вищої ради правосуддя щодо прокурорів та участь представників органів прокуратури у її формуванні

Окрема стаття 131¹ розділу VIII «Правосуддя»:

- визначає функції прокуратури;
- регламентує порядок призначення та звільнення Генерального прокурора, строк його повноважень та гарантії незмінності;
- з питань визначення організації та порядку діяльності прокуратури відсилає до закону

Тимчасові норми щодо прокуратури закріплені у п. 9 Перехідних положень (щодо продовження виконання функцій досудового розслідування та нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян), а також у **пп. 9–11 п. 16¹ Перехідних положень** (щодо строку повноважень Генерального прокурора та виконання прокуратурою функцій представництва на перехідний період набрання чинності змінами до Конституції України щодо правосуддя)

Проблеми конституційного регулювання прокурорської діяльності:

- відповідно до змін до Конституції України щодо правосуддя замість окремого розділу прокуратури присвячена єдина стаття у розділі «Правосуддя», хоча при цьому питання про віднесення її до судової влади однозначно не вирішене. Це суперечить ст. 6 Конституції України, яка передбачає, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову;
- закріплення в Конституції України системи функцій прокуратури не є доцільним, оскільки функції з часом можуть змінюватися, у той час як Основний Закон держави має підвищену стабільність, що може обмежувати потенціал прокуратури;
- визначаючи порядок призначення та звільнення Генерального прокурора, Конституція України не встановлює жодних вимог до нього, що дозволяє ситуативно змінювати ці вимоги під конкретну особу у ЗУ «Про прокуратуру»